

**MAXSUS YORDAMGA MUHTOJ BOLALAR UMUMTA'LIM
SHAROITIDA O'QITISHDA O'QUV TARBIYA JARAYONINI
MOSLASHTIRISH METODLARI**

Narziyeva Farangiz Nodirovna

UNIVERSITY OF MANAGEMENT AND FUTURE TECHNOLOGIES

universiteti pedagogika-psixologiya fakulteti 2-kurs talabasi

Abstract. The issue of education of children with disabilities is becoming onw of the most pressing issues today. At present, in order to carry out education in a special or education to the level of development, opportunities, featured and abilities of children in need of special assistance in the Republic, the inclusive education sysrem is being implemented.

Key words: Use of education, special education, inclusive education, general education.

Kalit so'zlar: Ta'lim, maxsus ta'lim, inklyuziv ta'lim, umumiy ta'lim muassasalari.

Annotatsiya. Imkoniyati cheklangan bolalarni tarbiyalash masalasi bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalarning rivojlanish darajasi, imkoniyatlari, xususiyatlari va qobiliyatlariga ko'ra maxsus yoki umumiy ta'lim tizimida ta'limni amalga oshirish maqsadida inklyuziv ta'lim tizimi amalga oshirilmoqda. Uning maqsadlari jinsi, irqi, madaniyati, ijtimoiy millati, dini, individual imkoniyati va qobiliyati farqlar sabab ijtimoiy segregatsiya oldini olish uchun emas. Inklyuziv ta'lim mohiyati bilim va bilim hali jamiyatda etarli emas. "Inklyuziv "va" integrallashgan " terminlari ko'pincha bir xil ma'noda ishlatiladi.

KIRISH

Sharqning mashhur allomalari Ibn Sino, Imom Buxoriy, Abu Nasr Forobiy, Alisher Navoiylarning tarbiyaning maqsadlari har bir bola shaxsining rivojlanishiga ta'limning ta'siri to'g'risidagi qarajlari inklyuziv ta'lim rivojlanishining

metodologik bazasi hisoblanadi. Hozirgi kunda Respublikamizda alohida yordamga muhtoj bolalar va o'smirlar ta'limi, ularning nuqson turlari va uning darajalarini inobatga olgan holda maxsus ta'limning 8 yo'nalishi (aqli zaif, ruhiy rivojlanishi sustlashgan, nutqida, ko'rishida va eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bo'yicha korreksion ta'lim tashkil etilgan. Maxsus ta'lim tizimi va mazmunini takomillashtirish, moddiy-texnik bazasini rivojlantirish. Maxsus ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiya, axborot vositalarini qo'llash, uslub-metodik asoslarini yaratish, dastur va darsliklar bilan ta'minlash borasida keng qamrovli ishlar olib borilmoqda. Alohida ehtiyojli bolalarni tarbiyalash masalasi bugungi kunda eng dolzarb masalalardan biriga aylanib bormoqda. Maxsus ta'lim imkoniyati cheklangan bolalar uchun ta'lim tizimi sifatida rivojlangan. Maxsus ta'lim muassasalarini tugatgandan so'ng, alohida ehtiyojli bolalar uchun moslashish va ijtimoiy jamiyatga kirish qiyinlashadi. Yana oilasidan uzoqlashishga majbur bo'lib, e'tiborsizlik ruhida tarbiyalanadilar. Ular o'z-o'ziga xizmat ko'rsatishda ba'zi qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bundan tashqari, alohida ehtiyojli ko'plab bolalar ta'limdan chetda qolishi mumkin. Davlatimizning ustuvor siyosati yosh avlodni aqlan teran, jismonan sog'lom, ma'nan yetuk, har tomonlama rivojlangan komil inson qilib voyaga yetkazishdan iborat. Buyuk mutafakkirlarimizning asarlarni tahlil qilar ekanmiz, ular o'z asarlari bilan nogiron bolalar ta'lim tarbiyasi mazmunining boy metodologik asoslarin yaratganliklarining guvoximiz. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy kabi buyuk mutafakkirlarimizning barchasi jamiyatni bir butun deb qarab, barcha insonlarni teng deb hisoblaganlar. "Ta'lim hamma uchun" Umumjahon Dekloratsiyasi qabul qilindi. "Inklyuziv ta'lim ingliz tilidan, inclusive, inclusion–uyg'unlashmoq, uyg'unlashtirish, qamrab olmoq, qamrab olish ma'nolarini bildiradi. P.f.n, dotsent R.SHomaxmudova "Nogiron va maxsus ehtiyojli ta'lim oluvchilar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etish, maxsus ta'limga muhtoj bolalar va o'smirlarni rivojlanishidagi nuqsonlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklardan qat'iy nazar, oilaning faol ishtirokida, xususan bolaning ehtiyojini qondirishga va ijtimoiy hayotga moslashtirish va umumta'lim tizimiga to'liq qo'shishni ifodalovchi ta'lim tizimidir"-deb ta'rif berib o'tgan. Buyuk Britaniyaning "Bolalarni qutqaring" ("Save the children"-2002 yil)

jamg'armasi tomonidan nashr etilgan o'quv qo'llanmada inklyuziv va integratsion tushunchalari bir xil ma'noda ishlatiladi. Zamonaviy dunyoda ta'lim muassasalarida o'qishda nuqsonlari bo'lgan bolalarning ijtimoiy, xulq-atvori, kognitiv va motorli ehtiyojlarini qondiradigan o'qituvchilar va boshqa mutaxassislar oldida turgan asosiy muammolardan biri - bu texnologiyadan foydalanish, ulardan to'g'ri foydalanish, yordamchi texnologiyalarni tanlash; ular qayerda va qachon ishlatilishi va foydalanish samaradorligini qanday baholash mumkinligi haqidagi so'rovga javob izlash. Assotsiyatsiv texnologiyalar (AT) axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) hosilasi. An'anaviy ta'lim texnologiyalari umumiy ta'lim muassasalariga borish imkoniyatiga ega bo'lgan bolalar uchun zarur ta'lim darajasini ta'minlashga qaratilganligi va sog'lig'i cheklanganligi sababli bunday imkoniyatga ega bo'lmagan bolalar sifatli ta'lim olish uchun ko'plab imkoniyatlardan mahrum bo'lganligi sababli, muammo alohida ta'limga muhtoj bolalarga yordam berish milliy ta'lim oldida turgan ko'plab muammolar orasida eng muhimlaridan biridir. Lubovski V.I. Maxsus ta'lim ehtiyojlarini rivojlanishda nuqsonlari bo'lgan bolaning o'quv jarayonida namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan haqiqiy va potentsial qobiliyatlarini (kognitiv, energiya va hissiy-irodaviy, shu jumladan motivatsion) optimal amalga oshirish uchun zarur bo'lgan sharoitlarda ehtiyojlar sifatida belgilaydi. Ma'lum toifadagi bolalar uchun o'rta maxsus, kasb-xunar va oliy o'quv yurtlariga o'qishga kirishda imtiyozlar belgilangan. Xalqaro miqyosda ta'lim islohotini demokratlashtirish va diskriminadiyaga qarshi kurashish natijasida jamiyatning dunyoqarashi o'zgarib, har xil toifadagi kishilar orasida yangicha yondashuv, o'zaro hurmat, ijobiy munosabat shakllandi. Maxsus ta'lim sohasining rivojlanishini qayta ko'rib chiqish siyosati amalga oshirila boshlandi. Ko'plab mamlakatlar «Segregatsiya» ta'limidan voz kechib, imkoniyati cheklangan bolalarga integratsion ta'limni tatbiq etishni lozim topdi. Ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar ta'lim-tarbiyasi bo'yicha yangi tizim joriy etiladi. Prezident Shavkat Mirziyoyev raisligida 28-iyul kuni nogironligi bo'lgan, ota-ona qaramog'idan mahrum va yetim bolalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kengaytirish bo'yicha videoselektor yig'ilishi o'tkazildi. Ixtisoslashgan maktablarga yirik korxonalar va klasterlarni biriktirib,

sharoitlarni yaxshilash mumkinligi qayd etildi. Ota-ona mehridan mahrum va nogironligi bor bolalarni qo'llab quvvatlash, ularni jamiyatning faol a'zolari sifatida tarbiyalash barchamizdan jiddiy e'tibor va amaliy harakatlarni talab qiladi. Birorta bola "men yetim yoki nogironman" deb o'ksinmasligi, davlatimiz va jamiyatimizning mehridan chetda qolmasligi kerak. Ularni zamonaviy kasb-hunarlariga o'qitish, barcha sharoitlarni yaratib berish nafaqat vazifa, balki muqaddas burchdir. Masalaga shu jihatdan yondashsak, ishimizda albatta natija bo'ladi. Farzandlarimizga qilgan har bir yaxshiligimiz o'n yaxshilik bo'lib qaytadi, – deya ta'kidladi Shavkat Mirziyoyev.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Inklyuziv ta'lim tizimida quyidagi vazifalarning hal etilishi talab etiladi:

- Ta'lim muassasasida imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlarning olishlari uchun zaruriy psixologik-pedagogik, korreksion sharoitlarni yaratish;
- O'quvchilarning ta'limdagi tenglik huquqini kafolatlash;
- Imkoniyati cheklangan bolalar va o'smirlarga nisbatan do'stona munosabatni shakllantirish.

Xulosa

Inklyuziv ta'limda imkoniyati cheklangan bolalarni nuqsonini ilk yoshdan o'z vaqtida aniqlab mutaxassislariga murojaat qilinsa va maktabga tayyorgarlik ishi o'z vaqtida olib borilsa albatta ko'zlangan maqsadga erishish mumkin. Inklyuziv ta'limning samarasi yuqori darajada bo'ladi.

ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.

4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy taʼsir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissinii tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.